

Azərbaycan sənətsünaslıq elminin formalaşması və inkişafında tanınmış alim Paşa Hacıyevin də böyük xidmətləri var. Onun uğurlu elmi axtarırları sayəsində bir çox Azərbaycan rəssamının həyat və yaradıcılığına işıq tutulub, onların yaratmış olduqları sənət nümunələri mahir mütəxəssis gözü ilə incələnilib və layiqli qiymətini alıb. O, səmərəli pedaqoji fəaliyyətlə də məşğul olub, uzun müddət Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində kafedra müdiri vəzifəsində çalışıb. Bu il tanınmış sənətsünas alim Paşa Hacıyevin anadan olmasının 95 illiyidir. O, qısa ömür yaşayıb, faciəli şəkildə dünyadan köçüb.

Fədakar tədqiqatçı alim

Paşa Əzizbala oğlu Hacıyev (1928-1982) Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Atası Azərbaycanda peşəkar fotoqrafiyanın əsasını qoyanlardan biri idi, sovet rejiminin amansız təzyiqlərinə məruz qalaraq uzun müddət sürgün həyatı yaşamışdır. P.Hacıyevin bacısı Əməkdar rəssam Bəyim Hacızadə qrafika sahəsində uğurlu yaradıcılıq fəaliyyəti göstərmişdir. 1946-cı ildə orta məktəbi qızıl medalla bitirən P.Hacıyev fizika-riyaziyyata maraq göstərmiş və Moskvada ali təhsil almaq istəmişdir. Lakin dövrün ağır-acıları, çətinlikləri P.Hacıyevin sevdiyi ixtisas üzrə təhsil almasına mane olmuşdur. Daha doğrusu, kimlər tərəfindənsə yaradılan süni maneələr onun Moskvada təhsil almasına imkan verməmişdi. O, Bakı Dövlət Universitetində açılmış Sənətsünaslıq fakültəsində ali ixtisas təhsili almışdır (1947-1952). Universiteti bitirdikdən sonra "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində işləmiş, bir çox məqalələr dərc etdirmişdir. P.Hacıyev professor A.A.Sidirovun elmi rəhbərliyi ilə "Azərbaycan sovet qrafika sənəti (1920-1940-cı illər)" adlı dissertasiya işini uğurla müdafiə edərək, sənətsünaslıq elmləri namizədi dərəcəsinə yiyələnmişdir.

Paşa Hacıyevin gərgin əməyi və yaradıcılıq səyləri nəticəsində onun bir neçə kitab və monoqrafiyaları işıq üzü görmüş, çoxsaylı məqalə və esseləri "Azərbaycan", "Qobustan" və eləcə də digər elmi toplu, jurnal və qəzetlərdə dərc olunmuşdur. Onun kitablarından "Azərbaycan Sovet təsviri incəsənəti öçerkləri" (1960, rus dilində, müştərək), "Azərbaycan sovet qrafika sənəti (1920-1940-cı illər)" (1962, rus dilində), "Mikayıl Abdullayev" (1973), "Rəssam, həyat, gözəllik" (1974), "Cabbar Qasimov" (1977), "Zamanın boyaları" (1979), "Nəcəfqulu İsmayılov" (1979), "Rəngkarlıq. Kino. Teatr" (1981, Xalq rəssamı Kamil Nəcəfzadənin yaradıcılığı haqqında), "Güllü Mustafayeva" (1983) və başqalarını qeyd etmək olar. Tədqiqatçılar yazırlar ki, sənətsünas alim Xalq rəssamı Səttar Bəhlulzadənin yaradıcılığı haqqında da monoqrafiya yazmış, lakin əsər nəşr olunmamışdır.

Sənətsünas alimin sadalanan monoqrafiya və kitablarında XX əsr Azərbaycan təsviri sənət dünyasının müxtəlif istiqamətləri ciddi şəkildə araşdırılmış, uğurlu nəticələrə nail olunmuşdur. P.Hacıyev dissertasiya işində Azərbaycan qrafika sənətinin 1920-1930-cu illərdə formalaşma və inkişaf xüsusiyyətlərini əsaslı şəkildə araşdıraraq tədqiq etmişdir. Alimin yaradıcılıq fəaliyyəti çoxcəhətli və genişmiqyaslı olmuşdur. O, müxtəlif vaxtlarda Milli Elmlər Akademiyasının Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda, Milli İncəsənət Muzeyində elmi fəaliyyətlə, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində pedaqoji, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqında ictimai fəaliyyətlə məşğul olaraq, XX əsr Azərbaycan incəsənətinin, o cümlədən ölkəmizdə sənətsünaslıq məktəbinin formalaşması və inkişafında uğurlu əmək sərf etmişdir.

"Rəssam, həyat, gözəllik" və "Zamanın boyaları" adlı kitablarında bir çox sənətkarların həyat və yaradıcılığına dair məqalə və esselər öz əksini tapıb. Onun bu araşdırma yazıları elmi və publisistik, özünəməxsus araşdırma və bədii təhlil baxımından diqqəti cəlb edir. Kitablarda yazılanlarla tanış olduqdan sonra sənətsünas alimin yüksək peşəkarlıq və alimlik səviyyəsinə malik olduğuna əmin olursan. P.Hacıyev kitabının "Zamanın boyaları" (kitabın adı da belə adlanır) adlı birinci essəsində Xalq rəssamı Səttar Bəhlulzadənin həyat və yaradıcılığından geniş və hərtərəfli

rəfli şəkildə bəhs edir. Təkcə bu məqalə ilə tanış olduqdan sonra sənətsünasın peşəsinə necə bağlı olduğunu, dərin müşahidə və elmi təhlil bacarığı ilə işinə yanaşdığını görmək olur. Məqalədə P.Hacıyev S.Bəhlulzadənin vəfatından sonra onun emalatxanasında bədii irsini öyrənib tədqiq edərək heç bir sərgidə nümayiş olunmayan, külli halında götürüldükdə firca ustasının emalatxanasında toplanmış tablolar, rəsmlər, eskizlər, etüdlər - ümumən mindən çox təsviri sənət nümunəsi aşkar etdiklərini vurğulayaraq yazır: "Bu mənəli qrafik lövhələr hələ də mütəxəssislər tərəfindən öyrənilməmiş, yalnız bu məqalə müəllifinin "S.Bəhlulzadə irsi və müasirlik" adlı essesi ilə çap edilən sərgi kataloqunda (Moskva, 1977) sənətkarın qrafika irsindən müxtəsər şəkildə yazılmışdır... Əlbəttə, Səttar sənətkarlığını geniş təməyə kütlələrinə çatdırmaq, sənətsevərlərə şərh etmək üçün bu, çox azdır". Ümumiyyətlə, sənətsünas alimin araşdırma və məqalələrində bu cür səlis mütəxəssis yanaşmalarına və ifadə ustalığına tez-tez rast gəlmək olar. Qeyd olunan kitabda AMEA-nın müxbir üzvü, sənətsünaslıq doktoru, professor Kərim Kərimov P.Hacıyev sənətkarlığı haqqında yazır: "Sənətsünasın yazılarını mütaliə edərkən bizə elə gəlir ki, onunla birlikdə müasirlərimizin bədii obrazlarını canlandıran rəssamlıq sərgisi ekspozisiyasına gəlir, burada toplanan lövhələrə, rəsmlərə, heykəllərə maraqla baxırıq. Bu baxımları mənalandıran isə təsirli sənətsünas sözüdür: canlı, çevik və orijinal bir danışıq tərzii".

Sənətsünaslıq doktoru Cəmilə Novruzova isə həmkarını xatırlayaraq "O, saatlarla tarda çalar (olduqca yüksək musiqi istedadı vardı), musiqinin milli özünəməxsusluğu barədə qiymətli fikirlər deyər, poeziya, Qobustan yazıları haqda düşüncələrini ilhamla söyləyərdi. Burada o, S.Bəhlulzadəyə bənzəyirdi. Füzulini çox sevərdi. Səttarın Əmiricəndəki emalatxanasında tez-tez olardı", - deyər fikirlərini belə yazırdı.

Sənətsünaslıq namizədi Nadir Zamanov isə P.Hacıyev haqda yazırdı ki, "o, təbiəti etibarilə rahat idi. Təsviri sənətin problemləri, ayrı-ayrı rəssamların üslub tərzii haqqında elmi mübahisələrə girər, öz fikir və hisslərini inandırıcı faktlarla sübut etməyi bacarırdı".

Yazıb-bitirdiyi doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmək qismətində olmayan sənətsünas Paşa Hacıyevin tale yolu, görünür, belə yazılıbmış: övladı Azərlə 54 yaşında özünün idarə etdiyi avtomobil qəzasında bu fani dünya ilə vıdalasmışdı. Bu il alimin 95 illik yubileyi tamam olur, ötən il isə faciəli ölümündən 40 il ötdü. Paşa Əzizbala oğlu Hacıyevin nəşr olunmuş kitabları və qələmə aldığı elmi və publisistik məqalələr, esselər Azərbaycan sənətsünaslığında layiqli yer tutur.

Əsəd QULİYEV,
Rəssamlar İttifaqının üzvü, sənətsünas